

Naplójegyzetek XXX.

Akinek szinte mindannyian hívei és adósai vagyunk

Nemrég töltötte be 70. életévét Bertha Zoltán tanár úr. Rácsodálkoztam a hírre, mert jó harminc éve, mióta megismertem, szinte semmit sem változott. Igaz, hogy időközben egy átláthatatlanul nagy és jelentős életmű szerzője lett, akinek a nevével óhatatlanul összetalálkozik az, aki a 20. századi magyar irodalom, ezen belül is a határon túli magyar irodalom vagy a népi írók munkássága iránt érdeklődik. Műveltsége, felkészültsége bámulatosan mély és széles körű; vállalkozókedve és szelleme pedig folytonosan megújulásra, befogadásra kész. Minden új értéket, minden felbukkanó tehetséget lelkesen fogad, először mindenkiben az érdemet, a jót látja meg és értékeli. Mindig nagylelkű és segítőkész, és annak ellenére, hogy az utóbbi évtizedben komoly betegségekkel küzdött és küzd, a fáradságot talán nem is ismeri. Minden jó ügynek azonnal híve lesz, a maga eszközeit haladéktalanul és örömmel ajánlja fel a közjó szolgálatára.

Szentesen született, Sárospatakon érettségizett, és Debrecenben, a Kossuth Lajos Tudományegyetemen töltötte egyetemi éveit, itt végzett magyar és angol szakon. Itt szerzett bölcsészdoktori címet 1982-ben és PhD-fokozatot 1994-ben, itt habilitált 2008-ban. A rendszerváltás előtt is ellenzéki alapállásáról volt ismert, nemegyszer került ellentétbe a hivatalos szervekkel, amelyek nem nézték jó szemmel gyakori erdélyi utazásait, amikor könyveket, gyógyszereket vitt határon túli barátainak, rászoruló családoknak. Nem csoda, hogy 1988-tól magába szippantotta a politika, 1990–1994 között az első szabadon választott Magyar Országgyűlés tagja volt. 1994-től a budapesti Károli Gáspár Református Egyetem Modern Magyar Irodalmi Tanszékének lett az oktatója, később egyetemi tanára. 2004-ben József Attila-díjjal ismerték

el munkásságát, 2014-től tagjává választotta a Magyar Művészeti Akadémia. Esszéi, tanulmányai, könyvei a nyolcvanas évek elejétől mind sűrűbben jelentek meg, mára több tucat önálló kötet fémjelzi munkásságát, köztük pótolhatatlan monográfiák, esszégyűjtemények Bálint Tiborról, Sütő Andrásról, Kányádi Sándorról, Tamási Áronról. Rendhagyóan nagy eddig még kötetbe nem gyűjtött tanulmányainak száma is: valószínű nem volt és ma sincs az öt hazában olyan valamirevaló magyar író, költő, akinek a munkáit Bertha Zoltán ne ismerné, akiről valamely tanulmányában ne szólt volna. Szenvedélyesen olvas és ír, mindenütt keresi és mindenütt megtalálja az értékeket. Szelleme eleven bizonyíték arra, hogy mennyi jó szándékkal, ígéretes lehetőséggel, jóra vezető alkalommal van tele a világ, ha hajlandók vagyunk felismerni őket.

De Bertha Zoltán legkülönlegesebb tehetsége írói stílusának szépsége, lendületessége, gazdagsága. Műveltsége úgy hasznosul írásaiban, előadásaiban, hogy egyszerre képes a magyar nyelv mindennapi elevenségét és mélyrétegeinek legrejtettebb kincseit is a mondandója szolgálatába állítani. Elemzőkészsége és intellektuális bátorsága olyan gondolatok és tények kimondására ösztönzi, amelyek felszabadítóan hatnak a társadalmi tabuk és politikai korrektségek szövevényes világában. Anyanyelvünk lehetőségeit, gazdagságát jól ismerve szerencsésen ötvözi a gondolatiságot a költői emelkedettséggel, a plasztikus, színes, képi kifejezésmóddal.

Bertha Zoltánt nyugdíjba menetele óta sem látta senki tétlenkedni, táskái, szatyrjai sem lettek sokkal könnyebbek, és Istennek hála, írásainak, előadásainak száma sem csökkent. Ezért is nehéz elhinni, hogy vele is halad az idő, ő is belépett már a hetvenesek társaságába. Bízom benne, hogy ez sem fékezi le a rá annyira jellemző – szellemi életünkben pedig olyan ritka – önfeledt lendületet, őszinte lelkesedést. Azt is remélem

ugyanakkor, hogy a jeles születésnap mindnyájunkat arra késztet, hogy egyre gazdagodó életművét ismerjük, elismerjük, és felismerjük, hogy Bertha Zoltán irodalmi életünk egyik legfigyelmesebb, legnyitottabb, megkerülhetetlen személyisége, akinek szinte mindannyian a hívei és adósai vagyunk.

Nemzeti sportunk

Szakemberek szájából is gyakran elhangzik, hogy a család a társadalom alapegysége, legkisebb, de legfontosabb közössége, és hogy egészséges családok nélkül nincs egészséges társadalom és nemzet. Méltán és okkal hangzik el ez a megállapítás, mert nagyon igaz. Ha szerencsénk van, mindannyian családba születünk, családban nevelkedünk, és legtöbbször a szüleinktől, nagyszüleinktől, testvéreinktől kapott ösztönzések határozzák meg életindulásunkat, pályaválasztásunkat, de még családalapításunkat is.

A mai mindennapi ember ugyanakkor nagyon gyakran másként vélekedik a családjáról, legalábbis nálunk, Magyarországon. Szinte divat szidni a családukat, dicsekedni avval, hogy nem tartunk kapcsolatot a szüleinkkel, nagyszüleinkkel vagy a testvéreinkkel. Sőt, az is előfordul, hogy valaki kifejezetten elhatárolódik, hangsúlyozza, hogy ő bizony semmiben sem hasonlít a családtagjaihoz, semmiben sem ért egyet velük, legfeljebb a temetésükre lesz hajlandó elmenni.

Mi az oka ennek a divatnak? Korjelenségről van szó, vagy csak kifejezetten ránk, magyarokra jellemző ez a vélemény és ez a gyakorlat? Nem végeztem felmérést, nem tudom, hogy készültek-e egyáltalán ilyen tárgyú kutatások, csak a saját tapasztalataim alapján gondolkodtam el erről az egészségtelen jelenségről. Mert egészségtelen és fájó jelenség ez: ha már a családukból sem találjuk meg a helyünket, ha nem kapunk a családuktól sem elég szeretetet, ha nem tudunk azonosulni vele, egyszerűen, ha a családukból rosszul működik, vagy nem is működik, olyanok leszünk, mint a fészükéből kiesett madárfiókák: védtelenek, bizonytalanok, kiszolgáltatottak.

Sokan sokféleképp magyarázzák a modern házasságok széthullásának gyakori és szomorú következményekkel járó jelenségét, a gyermeküket egyedül nevelő szülők helyzetét. Én most nem

erről akarok elmélkedni, hanem arra keresem a választ, hogy miért nem tartanak jobban a vérségi kötelékek nálunk manapság, hogy miért nem kötődnek egymáshoz erősebben a nemzedékek, és hogy egy-egy nemzedéken belül is miért rossz olyan gyakran a családtagok egymáshoz való viszonya. Miért nem tudnak jobban összetartani, egymásnak minden körülmények közt segítő kezet nyújtani azok, akik – ahogy a szép magyar szavak is kifejezik – egy testből és egy vérből valók?

Olyan „kivagyik” lennének, hogy különbnek akarjuk hinni magunkat? Messze okosabbaknak, szebbeknek, jobbaknak akarunk látszani a saját családtagjainknál is? Nyilvánvaló, hogy a hozzánk legközelebb állókat ismerjük a legjobban, mert az idők során módunk van megtapasztalni a gyengéiket, hibáikat, fogyatékoságaikat. De ugyanígy megismerjük a jó tulajdonságaikat is, sőt, legtöbb esetben a szeretetüknek, ragaszkodásuknak, segítőkészségüknek kitüntetőjei vagyunk. Mégis, ismerős az a rossz szokásunk, mondhatnám, nemzeti sportunk, hogy egymás hibáin köszörüljük a nyelvünket, egymás kárán nevetünk, keresztbe teszünk egymásnak. A családban éppúgy, ahogy társaságban vagy munkahelyen. Sokkal ritkább az, hogy elismernék valakinek a jó tulajdonságait, méltányolnánk, megdicsérenék a másikat. A jólelkű, jóakarátú társaknál többre becsüljük az örök gúnyolódókat, még ha tartunk is tőlük. Még ha a gúnyolódás képes is szétrobbantani egy-egy közösséget, és sosem a jó közérzetet, az otthonosságérzést szolgálja, hanem sértődésekhez, nehezen gyógyuló lelki sebekhez vezet.

Oda kellene figyelni, és tudatosítani kellene magunkban, hogy egyikünk sem született hibátlanok, mindannyiunknak vannak gyenge pontjai, mindannyian kikezdhetők, kigúnyolhatók vagyunk. Ugyanakkor szinte mindenkinek vannak jó tulajdonságai, megbecsülésre méltó értékei is. Ezekre kellene építeni családi kapcsolatainkat, ezeket kellene előtérbe helyezni. Meg kellene tanulnunk egymást jóra ösztönözni, egymást szívesen és nem kényszeredetten segíteni, egymással készségesen együttműködni. Mert mindannyiunknak szüksége van hátországra: az összetartó családra, ahol szeretnek minket, és számítanak ránk, ahol mi is számíthatunk a szeretteinkre. Sikeres, békés, gyarapodást hozó időkben is, hát még bajok, inflációk, háborúk idején.

Ég királynője

„Ég királynője, e világ jeles újjászerezője, végző könyörgéseimben a szentegyházat a püspökökkel, papokkal, az országot a néppel s az urakkal a te oltalmadra bízom; nékik utolsó Istenhozadót mondva lelkemet kezédbe ajánlom.”

Hartvik püspök mintegy hetven-hetvenöt esztendővel első, szent királyunk halála után így örökítette meg Szent István legendájában a halálán lévő nagy uralkodó utolsó fohászáat. Nem csak a szájhagyományra, két korábbi Szent István-legendára is támaszkodott, amikor művét Könyves Kálmán királyunk kérésére elkészítette.

Az idén augusztus 15-én, Nagyboldogasszony napján van 987 éve annak, hogy ezek a szavak a székesfehérvári királyi udvarban elhangzottak a halálára készülõ uralkodó által egybehívott országnagyok és egyházi méltóságok jelenlétében. Mindannyian tanultuk az iskolában, hogy nehéz helyzetben volt idõs országalapítónk: néhány nappal azelőtt, hogy utódjaként királlyá koronázták volna, váratlanul elhunyt fia, Imre herceg, akit pedig nagy gonddal készítettek fel az ország vezetésére.

Imre – a kortársak emlékezete szerint – mind katonai, mind hadvezéri erényekben, mind szellemi képességekben méltó volt a magyar trónra. Jellemét édesapja, Szent István uralkodásának példája és fia számára írt intelmei formálták, de szíve tisztaságában, hitének erejében édesanyja, Boldog Gizella életmintája is ösztönözte. Nyelvekben, tudományokban való jártasságát nevelőjének, Szent Gellértnek köszönhetette, aki tizenkét esztendőn át volt tanára és lelki vezetője. Amikor 1031. szeptember 2-án – egyes források szerint vadászbalesetben, mások szerint betegségben, megint más feltételezések szerint

orgyilkos merénylet következtében – meghalt, a Szent István uralkodásának évtizedeiben mintaszerűen megalapozott jövő reménye, a magyar államiság biztonságos építményének sorsa megkérdőjeleződött.

Szent István élete utolsó hét esztendejében ennek a tragikus eseménynek a súlyát hordozta. Ennek terhe alatt élte át és értette meg teljes mélységében minden emberi munkálkodás esendő voltát és minden földi terv sikerének legfontosabb feltételét: a vele együttműködő isteni akaratot.

Sokszor hallhatunk, olvashatunk tudós eszmefuttatásokat arról, milyen is volt valójában szent királyunk. Tehetséges, de véreskezű hadvezér és uralkodó? Okosan és merészen mérlegelni és dönteni képes politikai lángelme? Elhatározását tűzön-vízen át megvalósító hitterjesztő? Népe jövőjét pontosan megtervezni képes, a rövid távú szenvedéseket hosszú távú megelégedettségre beváltó stratégia?

Az utókor minden lehetséges kérdésére utolsó, történelmi tettében találhatjuk meg a választ. Bár kijelölte királyi utódját oldalági rokona, Orseolo Péter személyében, csak az országvezető szerepét hagyta a kényszerűen választott utódra, de népe sorsát nem emberi kézbe tette le. Felajánlása nem a halála utáni évekre, évtizedekre tervező uralkodó gesztusa volt, hanem mindannyiunknak szóló, minden emberi életre, minden emberi alkotásra érvényes útmutatás. Alázattal elfogadta az ősi mondás igazságát: *Ember tervez, Isten végez*, és megkereste a lelkéhez legközelebb álló szakrális személy, a boldogságos Szent Szűz, az Istenanya, Nagyboldogasszony mindeneknek segítő, feléje is kinyújtott kezét: örök időkre patrónánk, égi királynőnk oltalmára bízta Magyarországot.

Szűz Mária a kisdeddal – az Udvardi-festmények bélyegsorozatából